

ПРАВОСЛАВНІ МОНАСТИРІ РІВНЕНСЬКОЇ, ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ТА ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТЕЙ ЯК ОБ'ЄКТИ ПАЛОМНИЦТВА І РЕЛІГІЙНОГО ТУРИЗМУ

У статті здійснено огляд основних православних святинь трьох областей північно-західного регіону України (Рівненської, Волинської, Тернопільської). Визначено їх історичний та туристичний потенціали для запровадження і формування маршрутів релігієзнавчого туризму. Проаналізовано феномен релігієзнавчого і духовного туризму, вивчено причини популярності туристичного маршруту «Почаївських святинь». Визначено історичний та туристичний потенціали Рівненської, Волинської та Тернопільської областей для запровадження і формування маршрутів релігієзнавчого туризму. Також стаття розкриває психологічні чинники у потребі паломницької та туристичної діяльності серед віруючих і невіруючих людей. У процесі дослідження було проаналізовано такі святині: Почаївська лавра, Божя Гора, Джерело св. Анни, с. Пересопниця, печерний і наземний монастир в с. Кураш, Святотроїцький монастир в с. Межирічі, Свято-Успенський собор у Володимир-Волинську, Зимненський Святогірський монастир. Подана інформація стосується самого феномену паломництва, його психологічного підґрунтя і структури теофанії, яка привертає увагу релігійних туристів та паломників.

Ключові слова: релігієзнавчий туризм, православна сакральна архітектура, паломництво, монастир.

Актуальність проблеми. На сьогодні туристична галузь в Україні є популярною серед населення. Релігійний туризм займає не останнє місце в цій сфері і його актуальність та важливість зростає з кожним роком, зокрема цьому сприяє те, що на території України є велика кількість сакральних споруд, які приваблюють паломників та туристів. Активний розвиток релігійно-екскурсійного туризму та паломництва матиме позитивний вплив на економіку країни та окремих областей зокрема. Північно-західний регіон України має густу сітку туристичних об'єктів релігійного спрямування, що сприяє розвитку сфери релігійного туризму на цій території.

Метою даного дослідження є з'ясувати рівень туристичного потенціалу північно-західного регіону України, а саме територію історичної Волині (до складу якої входять сучасні Волинська, Рівненська, західна частина Житомирської, північні частини Хмельницької та Тернопільської областей).

До основних завдань наукового пошуку належать:

- продемонструвати потенціал релігійного туризму на території північно-західної України;
- проаналізувати стан православних пам'яток на території Рівненської, Волинської та Тернопільської областей;
- з'ясувати перспективи розвитку галузі релігійного туризму для окресленого регіону.

Новизна нашого дослідження полягає в тому, щоб продемонструвати процеси функціонування духовного і релігієзнавчого туризму в Україні, який виник у світі в період 70-80-х рр. минулого століття, а також охарактеризувати основні причини паломництва, які пов'язані з феноменами, представленими у святих місцях.

Рівень дослідження проблеми. Комплексного дослідження по запропонованій темі немає, проте є дослідження дотичні до теми статті. Зокрема: Н. Білоцерківець «Україна туристична» [2], В. Біркович «Модернізація туристичного та рекреаційного потенціалу регіонів України» [3], Є. Ковальчук «Пам'ятки давнього сакрального мистецтва у Луцькому Свято-Троїцькому соборі» [7], В. Патійчук «Волинська область як потенційний регіон релігійно-паломницького туризму» [8], В. Рожко «Печерні монастирі Волині і Полісся», «Православні святині історичної Волині» [9; 10].

Виклад основного матеріалу дослідження. Зародження туристичного руху на території північно-західної України науковці датують початком 20-х рр. ХХ ст., коли при установі «Дирекція публічних робіт» у Луцьку була вперше введена посада референта з питань туризму [5, с. 24].

Сакральні-архітектурні пам'ятки північно-західної України можуть бути важливою складовою туристичної інфраструктури всієї України, адже вони є вагомою частиною історико-культурних ресурсів.

Північно-західний регіон України багатий на сакральні пам'ятки. Деякі з них унікальні, вони охороняються державою як пам'ятки архітектури та містобудування [2]. На особливу увагу з туристичної точки зору заслуговує вид дерев'яної сакральної архітектури, який отримав назву «волинський». Здебільшого саме дерев'яна сакральна архітектура становить найбільшу цінність для іноземних туристів та науковців.

Для нашого дослідження варто виділити певну послідовність, за якою ми будемо описувати пам'ятки, що представляють інтерес для релігієзнавчого туризму. На нашу думку, варто розпочати із частини Тернопільської області, оскільки там знаходиться найбільший паломницький центр України, а саме Свято-Успенська Почаївська лавра, яка належить УПЦ МП. За легендою монастир заснували ченці, що втікали від монголо-татар ще в ХІІІ ст. Документально вперше згадується у 1527 р. [10, с. 294]. Первісно монастир виступав проти об'єднання православної і католицької церкви. Його фінансували місцеві магнати. Наприклад, Анна Гойська подарувала монастирю чудотворну ікону Божої Матері [10, с. 294]. Незважаючи на спротив унії, Почаївська лавра перейшла у підпорядкування греко-католицької церкви. Саме в цей період відбувається розбудова архітектурного ансамблю, який ми можемо спостерігати сьогодні. У 1831 р. Почаївську лавру було повернено до православної церкви [10, с. 297]. ХХ ст. для Почаєва було досить драматичне: Перша світова війна, національно-визвольні змагання, захоплення і грабунок лаври більшовиками. Незважаючи на ці всі події, сакральні-архітектурний комплекс Свято-Успенської Почаївської лаври залишився неушкоджений. На сьогодні щодня Почаївська лавра приймає тисячі паломників.

Наступним центром північно-західної України, де знаходяться православні святині, є м. Кременець за 10 км від м. Почаїв. Найдавніший сакральний об'єкт цього міста – печерний комплекс на території Дівочих скель, що є частиною Кременецького кряжу [9, с. 84]. Ці печери пов'язують із першим анахоретним чернецтвом Мефодіївської доби. Біля печерного монастирського комплексу виникає наземний спільножитний монастир Преображення Господнього, що належить до найдавніших святинь України. Він діяв із ХІV ст. на г. Сичівка у Кременці. Також тут був заснований Богоявленський братський монастир ХVІІ ст., який згідно грамоти Петра Могили 1637 р., мав бути ставропігійним, а братство і школа при ній існувати за статутами великих братств [10, с. 290]. Окремим об'єктом для релігійного туризму може слугувати більш пізня споруда собору св. Миколая, що також розташована в м. Кременець.

Ще одним паломницьким центром, що знаходиться біля Почаївської лаври, є Божа гора і комплекс печерних скитів на ній. Божа гора – конусоподібна, покрита змішаним лісом. На вершині гори знаходиться джерело і скельно-печерний монастир. Дослідник В. Рожко вважає, що цей печерний монастир був заснований в ІХ–Х ст. [10, с. 311]. Причиною паломництва стала легенда, що на цю гору ступила Богородиця і залишила відбиток своєї ступні. На думку парафіян, вода на цій горі є цілительна.

Окремо варто зазначити, що до комплексу паломницького і релігієзнавчого туризму, який базується навколо Почаївської лаври, входить гідрологічна природна пам'ятка сакрального характеру – джерело (купальня) святої праведної Анни в с. Онишківці Рівненської області. На його території знаходиться скит святої праведної Анни Свято-Миколаївського Городоцького жіночого монастиря УПЦ МП [10, с. 312].

Рівненська область постає також досить цікавою і перспективною для розвитку релігієзнавчого туризму. Історично першою визначною сакральною пам'яткою Рівненщини є печерний і наземний монастир в с. Кураш, що знаходиться на лівому березі річки Горинь, на території Курашських гір. Заселення датується ХІІ ст. Пізніше в кін. ХV – поч. ХVІ ст. князі Гольшанські-Дубровицькі вибудували храм в с. Кураш і освятили його в ім'я Преображення

Господнього. Характеризуючи сакральні пам'ятки, зауважуємо на тому, що вони є не стільки архітектурними спорудами, а швидше витворами релігійного малярства та іншими артефактами церковного, або ж культового походження [9, с. 198].

Серед православних святинь, які мають історичне значення, можна виділити історико-культурний центр в с. Пересопниця, де нещодавно було відновлено монастирський комплекс XVI ст. у підпорядкуванні УПЦ КП [11]. Крім цього, на території с. Пересопниця було написано «Пересопницьке Євангеліє» 1556–1561 рр., що є невід'ємною частиною під час складання присяги президентів України на вірність українському народові [10, с. 184]. Пересопницький монастир в ім'я Різдва Пресвятої Богородиці належав до давніх спільножитних обителів Рівненщини. Його заснування датується XIII ст. Перша згадка місцевості під назвою Пересопниця фігурує в «Літописі Руському» 1149 р. [10, с. 182]. Монастир було закладено Мстиславом Німим, який повернувся після битви на р. Калка 1223 р. «у подяку Господові за свій порятунок» [10, с. 183]. Сьогодні на території музею від монастиря залишився лише кам'яний хрест. На жаль, перший монастир був знищений монголо-татарськими набігами, та відбудований князями Чорторійськими в XVI ст.. Варто зазначити, що в с. Пересопниця знаходиться дерев'яний храм св. Миколая, невідомо ким і коли побудований. Його будівництво датується XVII–XVIII ст. [10, с. 183]. Деякий час храм належав греко-католикам. У дзвіниці зберігається велика кількість греко-католицьких ікон та церковної утварі.

Однією із найвизначніших пам'яток релігієзнавчого туризму є Дерманський жіночий монастир УПЦ (МП), збудований він коштами князя К. Острозького в XV ст. й надалі утримувався за кошти родини Острозьких до XVII ст. При монастирі діяла друкарня з 1602 р., що робило його інтелектуальним центром. Після переходу до унії монастир залишався інтелектуальним осередком, у якому працював і був похований український мислитель М. Смотрицький [4]. Сакральний архітектурний комплекс монастиря зберігся майже повністю із XVII ст. На території монастиря розташовано три церкви, існував підземний комплекс монастиря, який зараз недоступний для огляду.

Інший монастир знаходиться в с. Межиричі Острозького району. Це комплекс архітектурного ансамблю XVI–XVII ст. Початок будівництва був профінансований К. Острозьким: це Троїцька церква на території монастиря в 1523 р. [10, с. 230]. В архітектурі Троїцької церкви простежується поєднання давньоруської традиції зодчества з пізньоготичними проявами західноєвропейської архітектурної моди [10, с. 231]. У XVII ст. монастир підпорядковувався уніатській церкві, фінансування нового комплексу здійснив Я. Острозький в 1602 р. Нові споруди були виконані у стилі флорентійського ренесансу. На сьогодні Межирицький монастир належить УПЦ (МП). Фактично вся сакральна архітектура збережена і відреставрована. У монастирі зберігається коронована ікона «Богородиця Одигітрія» XV–XVI ст. [10, с. 232]. Вважається, що ікона була привезена з Афону як подарунок князеві Костянтину Острозькому і в подальшому передана до Межирицького монастиря.

Єдиною історичною православною святинею м. Острог є церква Богоявлення Господнього, що знаходиться на замковій горі в комплексі замкового архітектурного ансамблю. Це пам'ятка волинського сакрального будівництва збудована в XVI ст. [10, с. 218], яка була фактично знищена до 1886 р., але відреставрована вже наприкінці 1980–90 рр. У церкві знаходиться поховання Василя Красного Острозького, Гальшки Острозької 1582 р., Олександра Острозького 1604 р. і Василя-Костянтина Острозького 1608 р. Надгробну плиту останнього можна було побачити ще в XIX ст. На сьогодні у храмі триває реставраційна робота її зовнішнього вигляду [10, с. 219].

На території Рівненщини є численні дерев'яні православні святині, що були збудовані в період XVII–XIX ст. Такі церкви ми можемо спостерігати в м. Клевань (церква Різдва Христового XVIII ст.), м. Дубно (Свято-Преображенська церква XVII ст.), м. Дубровиця (церква Різдва Пресвятої Богородиці XIX ст.). На жаль, православні сакральні споруди цих територій не дуже приваблюють туристів або паломників, у порівнянні з іншими архітектурними та історичними місцями цієї території.

Щодо Волинської області, у мережі туристичних маршрутів «Золота діадема Волині» задіяні лише найбільші міста області – Луцьк та Володимир-Волинський, а також смт. Олика [2]. Тому

нами було обрано саме ці міста для позначення найважливіших сакральних туристичних об'єктів для релігієзнавчого туризму. Особливої уваги також заслуговують пам'ятки дерев'яного сакрального зодчества, які трапляються зазвичай у сільських населених пунктах.

Велике значення для культурного надбання області мають культові споруди сакрального типу. Найперше до таких варто зарахувати визначну пам'ятку сакральної православної архітектури – Покровську церкву, яку збудували в середині XVII ст. [10, с. 150]. Сьогодні тут розміщується кафедральний собор УПЦ МП. Колись у цьому храмі знаходилася ікона Волинської Богоматері, яка була написана в XIII-XIV ст. Низка сакральних пам'яток Волині знаходиться у досить давньому м. Володимир-Волинському. Найбільш відомою православною святинєю цього міста є Свято-Успенський собор, який був збудований у часи Київської Русі у 1156 р. правнуком Володимира Мономаха, Мстиславом Ізяславичем [10, с. 36]. Він був удільним князем у Володимирі, а пізніше великим Київським князем і збудував новий храм на честь Успіння Пресвятої Богородиці. Освячення храму відбулося після його розпису в 1160 р. На території храму знаходяться 6 князівських, 2 єпископські та багато інших гробниць поважних осіб [10, с. 38]. Під церквою похований князь Мстислав. Однією зі святинь храму є древній Хрест-Голгофа XIV ст. Василівський храм (ротонда) належить до сакральних споруд XII ст. [10, с. 40]. Цілком ймовірно, замовником будівництва цього храму був князь Мстислав. Другою православною святинєю Володимира-Волинського є Миколаївська церква, збудована у 1780 р., належить УПЦ МП.

У межах Волинської області варто згадати про Зимненський Святогірський монастир, який є одним із найбільш вагомих туристичних об'єктів Західної України. Ця сакральна пам'ятка, що знаходиться на території с. Зимне Володимир-Волинського району, побудована князем Володимиром Великим у 992-993 рр. [10, с. 23]. Цей монастир є найдавніший з усіх монастирів історичної Волині та найкраще збереженим монастирським комплексом оборонного типу всієї України. Окрім Святогірського Успенського монастиря у с. Зимному є ще Успенський собор із давніми анахоретськими печерами, оборонні мури з баштами, Троїцька церква, трапезна, надбрамна дзвіниця, школа і Миколаївська церква [10, с. 25]. Причиною знаменитості вищеописаної пам'ятки є близька віддаленість (7 км) від м. Володимира-Волинського, яке відвідує багато релігійних туристів та паломників. Варто зазначити, що тут зберігається одна зі святинь Волині – чудотворна Зимненська ікона Божої Матері.

Поза основними маршрутами релігійного туризму у Волинській області знаходяться православні сакральні пам'ятки, які популярні серед жителів Волинської та сусідніх областей. Сюди варто зарахувати Успенський монастир, що знаходиться у с. Нискиничі Іваничівського району, збудований у 1643 р. українським магнатом Адамом Кисилем [10, с. 97]. Також Миколаївський монастир, що знаходиться на території с. Мильці Старовижівського району Волинської області, який почали будувати на поч. XVI ст. Цьому монастирю підпорядковується скит Різдва святого пророка і Хрестителя Господнього Іоанна Предтечі, що знаходиться у с. Вербка Ковельського району.

Ще однією помітною пам'яткою на досліджуваній території є Георгіївська церква у м. Любомлі. Вона збудована за наказом князя Володимира Васильковича у 1264р. (у XVI ст. її перебудували, а у XVIII ст. до неї було добудовано дзвіницю) [10, с. 99].

Як зазначалося вище, особливої уваги заслуговують пам'ятки дерев'яної сакральної архітектури. У кожному регіоні України будівництво таких споруд мало свій територіальний характер. Зокрема, дерев'яне церковне будівництво Волині має кілька типів: безверхий поліський; одноповерховий або триверхий волинський; хрещатий волинський. Перший із них є найстарішим типом храму у вигляді хати (с. Вербка та Гішин Ковельського району). Наступний тип є найпоширенішим серед волинських церков. Зокрема, за одноверхим типом споруджені церкви у селах Качин, Хотешів Камінь-Каширського та Лудин Володимир-Волинського районів. Прикладом трьохверхої церкви є Михайлівська церква 1770 р. у с. Липне Ківерцівського району. Хрещатий волинський тип є також поширений на території області та являє собою храм у вигляді хреста [10, с. 97].

Православні святині західної частини Житомищини і північної частини Хмельниччини не є настільки популярними серед паломників та туристів. Тому на нашу думку доцільніше

буде їх розглядати їх окремо від вже існуючих релігійних туристичних маршрутів північно-західного регіону України як потенційні напрями для розвитку туристичної індустрії на основі релігієзнавчого туризму.

Висновки. Найбільша кількість об'єктів для релігієзнавчого туризму сконцентрована в південній частині Рівненської області, північній частині Тернопільської області, навколо м. Почаїв, і в м. Володимир-Волинський та прилеглий до нього території. Очевидно, що для здійснення подальших досліджень потенціалу релігієзнавчого туризму в північно-західній Україні, необхідно провести поділ на чіткі туристичні регіони, які варто описувати окремо один від одного.

Література

1. Биржаков М. Введение в туризм / М. Биржаков. - СПб.: Издательский дом «Герда», 2003. – 5-е изд. – 320 с.
2. Білоцерківець Н. Україна туристична / Н.Білоцерківець // Українська культура. – 2006. – № 3-4. – С. 8-10.
3. Біркович В.І. Модернізація туристичного та рекреаційного потенціалу регіонів України / В.І.Біркович // Статистика України. – 2006. – № 3. – С. 83-86.
4. Головата Н. Дерманський монастир: сторінками історії [Електронний ресурс] / Наталя Головата – Режим доступу до ресурсу: http://risu.org.ua/ua/library/periodicals/lis/lis_95/lis_95_11_12/37592/.
5. Дмитрук В. Зародження туристичного руху на Волині / В. Дмитрук // Минуле та сучасне Волині та Полісся: Ковель та ковельчани в історії України та Волині. Матеріали XII Всеукраїнської науково-історичної конференції, присвяченої 12-й річниці Незалежності України та 485-й річниці надання Ковелю Магдебурзького права. – Луцьк : [б.н.в.], 2003. – С. 24-25.
6. Історико-культурні ресурси українсько-польського прикордоння та особливості їх використання для туристичних цілей. [Електронний ресурс] / С. Кузик, Д. Литвин. Режим доступу: tourlib.net/statti_uk/Kuzyk2.htm
7. Ковальчук Є. Пам'ятки давнього сакрального мистецтва у Луцькому Свято-Троїцькому соборі / Є.Ковальчук // Минуле і сучасне Волині та Полісся: Свято-Троїцький собор в історії Луцька та Волині: Матеріали XVII Волин. обл. наук. конф., присвяч. 250-річчю від дати завершення будівництва Луцького собору Святої Трійці та 125-річчю з часу його освячення як православ. кафедр. собору. – Луцьк, 2005. – С. 18-21.
8. Патійчук В. О. Волинська область як потенційний регіон релігійно-паломницького туризму / В. О. Патійчук, Ю. С. Ломізова // Індустрія гостинності у країнах Європи / Матеріали IV міжнародної науково-практичної конференції 29-31 березня 2012 р. – Сімферополь : Кримський інститут бізнесу, 2012. – С. 88-92.
9. Рожко В. Печерні монастирі Волині і Полісся / Володимир Рожко. – Луцьк: Волинська книга, 2008. – 253 с.
10. Рожко В. Православні святині історичної Волині / Володимир Рожко. – Луцьк: ВАТ «Волинська обласна друкарня», 2009. – 558 с.
11. Шмуригін О. Архієпископ Рівненський і Острозький Іларіон звершив чин заснування Пересопницького Різдва-Богородичного чоловічого монастиря [Електронний ресурс] / Олександр Шмуригін – Режим доступу до ресурсу: <http://www.cerkva.info/uk/news/visti/6871-rivnenska-eparhiya-novyny-25-05-2015.html>.

Literatura

1. Byrzhakov M. Vvedeniye v turyzm / M. Byrzhakov. – SPb.: Yzdatelskiy dom «Herda», 2003. – 5-e yzd. – 320 s.
2. Bilotserkivets N. Ukraina turystychna / N.Bilotserkivets // Ukrainska kultura. – 2006. – № 3-4. – С. 8-10.
3. Birkovych V.I. Modernizatsiia turystychnoho ta rekreatsiinoho potentsialu rehioniv Ukrainy / V.I.Birkovych // Statystyka Ukrainy. – 2006. – № 3. – С. 83-86.
4. Holovata N. Dermanskyi monastyr: storinkamy istorii [Elektronnyi resurs] / Natalia Holovata – Rezhym dostupu do resursu: http://risu.org.ua/ua/library/periodicals/lis/lis_95/lis_95_11_12/37592/.
5. Dmytruk V. Zarodzhennia turystychnoho rukhu na Volyni / V. Dmytruk // Mynule ta suchasne Volyni ta Polissia: Kovel ta kovelchany v istorii Ukrainy ta Volyni. Materialy KhII Vseukrainskoi naukovo-istorychnoi konferentsii, prysviachenoi 12-i richnytsi Nezalezhnosti Ukrainy ta 485-i richnytsi nadannia Koveliu Mahdeburzkoho prava. – Lutsk : [b.n.v.], 2003. – S. 24-25.
6. Istoryko-kulturni resursy ukrainsko-polsskoho prykordonnia ta osoblyvosti yikh vykorystannia dlia turystychnykh tsilei. [Elektronnyi resurs] / S. Kuzyk, D. Lytyvyn. Rezhym dostupu: tourlib.net/statti_uk/Kuzyk2.htm
7. Kovalchuk Ie. Pam'iatky davnoho sakralnoho mystetstva u Lutskomu Sviato-Troitskomu sobori / Ie.Kovalchuk // Mynule i suchasne Volyni ta Polissia: Sviato-Troitskyi sobor v istorii Lutska ta Volyni: Materialy KhVII Volyn. obl. nauk. konf., prysviach. 250-richchiu vid daty zavershennia budivnytstva Lutskoho soboru Sviatoi Triitsi ta 125-richchiu z chasu yoho osviachennia yak pravoslav. kafedr. soboru. – Lutsk, 2005. – S. 18-21.
8. Patiichuk V. O. Volynska oblast yak potentsiinyi rehion relihiino-palomnytskoho turyzmu / V. O. Patiichuk, Iu. S. Lomizova // Industriia hostynnosti u krainakh Yevropy / Materialy IV mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii 29-31 bereznia 2012 r. – Simferopol: Krymskyi instytut biznesu, 2012. – S. 88-92.

9. Rozhko V. Pecherni monastyri Volyni i Polissia / Volodymyr Rozhko. – Lutsk: Volynska knyha, 2008. – 253 s.
10. Rozhko V. Pravoslavni sviatyni istorychnoi Volyni / Volodymyr Rozhko. – Lutsk: VAT «Volynska oblasna drukarnia», 2009. – 558 s.
11. Shmuryhin O. Arkhiiepyskop Rivnenskyi i Ostrozkyi Ilarion zvershyv chyn zasnovannia Peresopnytskoho Rizdvo-Bohorodychnoho cholovichoho monastyria [Elektronnyi resurs] / Oleksandr Shmuryhin – Rezhym dostupu do resursu: <http://www.cerkva.info/uk/news/visti/6871-rivnenska-eparhiya-novyny-25-05-2015.html>.

Natalia Golodyuk

Orthodox monastery Rivne, Ternopil and Volyn regions as the object of pilgrimage and religious tourism

This article provides an overview of the main Orthodox shrines of three regions of the north-western region of Ukraine (Rivne, Volyn, Ternopil). It is determined their historical and tourist potential for the introduction and formation of religion-routes for tourism. The article analyzes the phenomenon of religious studies and spiritual tourism, studied the causes in the Rivne, Volyn, Ternopil region. Determine their historical and tourist potentials for the introduction and formation of religion-tourism routes. This article also reveals the causes of the need for pilgrimage and tourism among believers and non-believers. The study analyzed the main shrines: Pochayiv Lavra, Mount of God, source of St. Anna, Peresopnytsya village, cave monastery and land in the village of Kurash, Saint Trinity Monastery in the village Mezhyrich, Dormition Cathedral in Vladimir-Volyn, Zimnenski Church of the Monastery The information concerns the phenomenon of pilgrimage, it's psychological foundation and structure of the theophany, which attracts the attention of tourists and religious pilgrims.

Keywords: religious tourism, orthodox sacred architecture, pilgrimage, monastery.

Надійшла до редакції 21.09.2016 р.

УДК 1.128

**© Войтов Богдан
(Острог)**

РЕНЕСАНСНЕ РОЗУМІННЯ ПРОБЛЕМИ ПРИРОДИ ДУШІ У ТВОРІ КАСІЯНА САКОВИЧА «ТРАКТАТ ПРО ДУШУ, НАПИСАНИЙ ВЕЛЕБНИМ ОТЦЕМ КАСІЯНОМ САКОВИЧЕМ, ЧЕНЦЕМ ГРЕЦЬКОЇ РЕЛІГІЇ»

У статті ставимо за мету розгляд ренесансних поглядів на проблему природи душі у творі К. Саковича «Трактат про душу, написаний велебним отцем Касіяном Саковичем, ченцем грецької релігії».

Автор прагне доповнити розуміння переходу релігійного сприйняття світу до філософського, від Середньовіччя до Відродження (на відміну від середньовічної культури, яка тяжіла до божественного, – це світська культура і водночас світогляд, який визнавав пріоритетними земні уподобання людини). Також показано, як ренесансне розуміння проблеми природи душі наклало свій відбиток у даному творі.

Ключові слова: Ренесанс, античність, душа, безсмертя, природа, людина.

Актуальність. Упродовж багатьох століть проблема існування тілесного і духовного ставала об'єктом всебічного вивчення та численних дискусій. Мислителі вказували на те, що світ людського буття – це не лише панування духовності, оскільки в ньому знаходить своє місце й бездуховність, носієм якої є також людина. Душа людини є осередком і носієм як духовного, так і бездуховного. У ній містяться не лише різноманітні якості духовності, а й певний потенціал особистості, джерело її діянь.

Уже в первісному суспільстві з'явилося уявлення про те, що в людині слід виділяти тіло і душу. У філософії античної епохи поняттям «душа» позначали життєву силу, активне життєве